

ที่ กษ ๑๒๐๔/ว ๔๕๔๕

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

๑๓ กันยายน ๒๕๖๕

เรื่อง ชักซ้อมความเข้าใจกรณีเครือญาติของคู่สมรสที่ถึงแก่ความตายหรือหย่า

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด

ตามที่ ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการคัดเลือกและจัดที่ดินให้แก่เกษตรกร การโอนหรือตกทอดทางมรดกสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อ และการจัดการทรัพย์สินและหนี้สินของเกษตรกรผู้ได้รับที่ดิน พ.ศ. ๒๕๖๔ (ระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔) ข้อ ๔ ได้กำหนดบทนิยามคำว่า “เครือญาติ” ให้หมายความรวมถึงบุคคลผู้มีความสัมพันธ์กับคู่สมรสของเกษตรกร ซึ่งอยู่ในฐานะผู้สืบสันดาน บิดาหรือมารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา หลาน และลูกพี่ลูกน้อง โดยตามข้อ ๒๐ หรือข้อ ๒๘ กำหนดให้เกษตรกรอาจยื่นคำขอ โอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อหรือยื่นคำขอสละสิทธิเพื่อให้เครือญาติดังกล่าวเป็นผู้รับโอนหรือเป็นผู้รับการจัดที่ดิน แทนที่ดินได้ นั้น

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ขอเรียนว่า เนื่องจากปรากฏว่าการพิจารณา คำขอของเกษตรกรที่มีความประสงค์จะโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อหรือสละสิทธิเพื่อให้เครือญาติของคู่สมรส ที่ถึงแก่ความตายหรือหย่า เป็นผู้รับโอนหรือเป็นผู้รับการจัดที่ดินแทนที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก.จังหวัด) ในแต่ละท้องที่ยังมีแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน ดังนั้น ส.ป.ก. จึงขอชักซ้อมความเข้าใจ กรณีเครือญาติของคู่สมรสที่ถึงแก่ความตายหรือหย่า เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้ ส.ป.ก.จังหวัด ถือปฏิบัติ ให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน ตลอดจนสอดคล้องกับหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม และระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔ ดังนี้

๑. หลักการและเจตนารมณ์

๑.๑ การโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อและการจัดที่ดินแทนที่ตามข้อ ๒๐ และข้อ ๒๘ แห่งระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นส่วนหนึ่งของการคัดเลือกและจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรตามมาตรา ๑๙ (๗) ประกอบมาตรา ๓๐ วรรคหนึ่งและวรรคหก แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้ ส.ป.ก. คัดเลือกและจัดที่ดินให้แก่ “เกษตรกร” เป็นสำคัญ ดังนั้น การคัดเลือกและจัดที่ดินตามระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔ จึงกำหนดให้ ส.ป.ก.จังหวัด ตรวจสอบคุณสมบัติ ความเป็นเกษตรกรของบุคคลผู้ยื่นคำขอรับการคัดเลือกและจัดที่ดินทุกกรณีซึ่งรวมถึงคู่สมรสและเครือญาติของ คู่สมรสด้วย เพื่อให้การคัดเลือกและจัดที่ดินเป็นไปตามหลักการของบทบัญญัติข้างต้น และโดยที่การจัดที่ดิน ให้แก่เกษตรกรตามมาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง มุ่งหมายให้เกษตรกรและบุคคลในครอบครัวเดียวกันเข้าใช้ที่ดิน เพื่อประกอบเกษตรกรรม ซึ่งมาตรา ๔ กำหนดบทนิยามคำว่า “บุคคลในครอบครัวเดียวกัน” หมายความว่า คู่สมรส และผู้สืบสันดานที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ดังนั้น คู่สมรสและเครือญาติของคู่สมรสจึงอยู่ในกลุ่มบุคคลผู้มีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดกับเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินที่มีเหตุสมควรจะได้รับการพิจารณาคัดเลือกและจัดที่ดินเป็นลำดับแรก หากเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินเดิมไม่ประสงค์จะประกอบเกษตรกรรมในที่ดินนั้นต่อไป และเพื่อให้การคัดเลือก และจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรตามระเบียบดังกล่าวมีประสิทธิภาพตามหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมาย ข้างต้น จึงได้มีการกำหนดบทนิยามคำว่า “คู่สมรส” และ “เครือญาติ” ไว้ในข้อ ๔ ของระเบียบดังกล่าว ให้มีความหมายเป็นการเฉพาะ

๑.๒ เนื่องจากทรัพย์สินที่เกษตรกรผู้ได้รับที่ดินและบุคคลในครอบครัวเดียวกันได้ปลูกสร้างขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายไม่ตกเป็นส่วนควบของที่ดินและเป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินและบุคคลในครอบครัวเดียวกัน อีกทั้งหนี้สินที่เกษตรกรดังกล่าวมีอยู่กับ ส.ป.ก. เป็นหนี้ที่อาจให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ชำระได้ ระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔ ข้อ ๒๐ และข้อ ๒๘ ประกอบข้อ ๓๗ จึงกำหนดให้เกษตรกรผู้ได้รับการจัดที่ดินในฐานะผู้รับโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อและผู้รับการจัดที่ดินแทนที่จากเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินเดิม จะต้องรับโอนไปทั้งสิทธิและหน้าที่ในทรัพย์สินและหนี้สินของเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินดังกล่าว กรณีนี้เครือข่ายคู่สมรสของเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินจึงถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเกษตรกรและบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเป็นลูกหนี้ข้างต้น ดังนั้น เจตนารมณ์ของการโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อและการจัดที่ดินแทนที่ให้แก่เครือข่ายคู่สมรสของเกษตรกร จึงอยู่ภายใต้หลักการจัดการทรัพย์สินและหนี้สินของเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามบทบัญญัติมาตรา ๑๙ (๑๐) แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ ด้วย

๒. แนวทางการพิจารณา

ระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔ ข้อ ๔ ได้กำหนดบทนิยามคำว่า “คู่สมรส” ไว้เป็นการเฉพาะที่แตกต่างจากเงื่อนไขแห่งการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ กล่าวคือ แม้ว่าการสมรสของเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินกับคู่สมรสจะสิ้นสุดลงเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา ๑๕๐๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น เกษตรกรผู้ได้รับที่ดินจดทะเบียนหย่ากับคู่สมรสตามมาตรา ๑๕๑๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าบุคคลทั้งสองยังคงอยู่กันด้วยกันฉันสามีภริยาตามความเป็นจริง กรณีนี้ชายหรือหญิงที่อยู่กันด้วยกันฉันสามีภริยากับเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินดังกล่าวยังอยู่ในฐานะ “คู่สมรส” ตามบทนิยามของระเบียบข้างต้น ดังนั้น จึงขอให้ ส.ป.ก. จังหวัด พิจารณาสีทธิขอรับการคัดเลือกและจัดที่ดินให้แก่เครือข่ายคู่สมรสในฐานะผู้รับโอนหรือผู้รับการจัดที่ดินแทนที่ ตามข้อ ๒๐ และข้อ ๒๘ แห่งระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔ กรณีคู่สมรสถึงแก่ความตายหรือหย่า ตามแนวทางดังต่อไปนี้

๒.๑ กรณีคู่สมรสถึงแก่ความตาย

๒.๑.๑ หากเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินยังไม่มีคู่สมรสใหม่ เครือญาติของคู่สมรสที่ถึงแก่ความตายดังกล่าวยังอยู่ในฐานะ “เครือญาติ” เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินและบุคคลในครอบครัวเดียวกันซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเป็นลูกหนี้จากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและมีสิทธิได้รับการพิจารณาคัดเลือกและจัดที่ดินในฐานะผู้รับโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อหรือรับการจัดที่ดินแทนที่

๒.๑.๒ หากเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินมีคู่สมรสใหม่ ไม่ว่าจะได้จดทะเบียนสมรสกับคู่สมรสใหม่หรือไม่ก็ตาม เครือญาติของคู่สมรสที่ถึงแก่ความตายย่อมไม่อยู่ในฐานะ “เครือญาติ” เนื่องจากเครือญาติซึ่งจะมีสิทธิได้รับการพิจารณาคัดเลือกและจัดที่ดินในฐานะผู้รับโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อหรือรับการจัดที่ดินแทนที่ในกรณีนี้ได้แก่ เครือญาติของคู่สมรสในปัจจุบัน

๒.๒ กรณีเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินหย่ากับคู่สมรส

๒.๒.๑ หากเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินจดทะเบียนหย่ากับคู่สมรสเนื่องจากไม่ประสงค์จะอยู่กันฉันสามีภริยากันอีกต่อไป เครือญาติของคู่สมรสที่หย่ากันไม่อยู่ในฐานะ “เครือญาติ” ที่จะมีสิทธิได้รับการพิจารณาคัดเลือกและจัดที่ดินในฐานะผู้รับโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อหรือรับการจัดที่ดินแทนที่ อย่างไรก็ตาม หากเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินจดทะเบียนหย่ากับคู่สมรส แต่กลับมาอยู่กันด้วยกันฉันสามีภริยาตามความเป็นจริง กรณีนี้เครือญาติของคู่สมรสที่อยู่กันด้วยกันฉันสามีภริยาดังกล่าวยังอยู่ในฐานะ “เครือญาติ” ที่มีสิทธิได้รับการพิจารณาคัดเลือกและจัดที่ดินในฐานะผู้รับโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อหรือรับการจัดที่ดินแทนที่

และโดยที่คู่สมรสที่จดทะเบียนหย่าแต่กลับมามีชีวิตอยู่ด้วยกันฉันสามีภริยายังอยู่ในฐานะ “คู่สมรส” ตามระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔ ดังนั้น หากเกษตรกรหรือคู่สมรสดังกล่าวขอรับการคัดเลือกและจัดที่ดิน ส.ป.ก.จังหวัด จึงต้องตรวจสอบขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรและคู่สมรสนั้นในฐานะที่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันตามข้อ ๙ (๖) แห่งระเบียบฯ พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยเกษตรกรและคู่สมรสดังกล่าวมีสิทธิได้รับการจัดที่ดินรวมกันไม่เกินกว่าขนาดที่ดินที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๒.๒.๒ กรณีไม่ได้จดทะเบียนสมรส หากเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินและคู่สมรสไม่ได้อยู่กันฉันสามีภริยาตามความเป็นจริงเนื่องจากไม่ประสงค์จะเป็นสามีภริยากันอีกต่อไป เครือญาติของคู่สมรสที่เลิกกันนั้น ย่อมไม่อยู่ในฐานะ “เครือญาติ” ที่จะมีสิทธิได้รับการพิจารณาคัดเลือกและจัดที่ดินในฐานะผู้รับโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อหรือรับการจัดที่ดินแทนที่

ในการนี้ ส.ป.ก. จึงขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดโปรดแจ้งให้ ส.ป.ก.จังหวัด ทราบและถือปฏิบัติต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายสุรชัย บุณยะระ)

รองเลขาธิการปฏิบัติราชการแทน

เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

สำนักกฎหมาย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๘๑-๒๙๐๔